

JIHAD¹ VOOR HET FEMINISME

De positie van de vrouw binnen religies blijft de gemoederen beroeren. Gelovige vrouwen worden vaak afgeschilderd als onderdanige passieve wezens en niet in staat om zich te emanciperen door middel van religie. Vooral sinds de tweede feministische golf is het verzet tegen religieuze dogma's en het paternalistische gedachtegoed binnen het katholicisme (lees: religie) verankerd binnen de 'witte' vrouwenbeweging. Heel wat 'witte' Vlaamse vrouwen hebben een emancipatiestrijd gevoerd tegen een paternalistisch kerkinstituut. Maar de strijd tegen het instituut maakte ook dat het kind met het badwater werd weggegooid: niet enkel het paternalisme van de kerkleiders werd afgeworpen, ook de religieuze traditie werd achtergelaten. Het is precies deze historische emancipatiestrijd die witte feministen blijven hanteren als 'het voorbeeld' van emancipatie: voor hen betekent emancipatie (van paternalistische religieuze kaders) vanzelfsprekend ook meteen het zich bevrijden van religieus gedachtegoed. Met als gevolg dat de vrouwenstrijd de geschiedenis ingaat als exclusief Westers en seculier.

Dit staat in schril contrast met een vrij recente tendens waarin bepaalde groepen van vrouwen zich juist gaan verdiepen in religie en een zoektocht starten naar de emancipatoire idealen hierin. De jongste jaren worden we gedwongen onze mening te herzien over religie en emancipatie. Om nieuwe standpunten in te nemen over hoe we , als vrouwen, meer zelfbeschikking (kunnen) verwerven gebruikmakend van verschillende - al dan niet religieuze - inspiratiebronnen . En elkaar hierover respectvol bevragen.

Feminisme en islam, onverenigbaar?

Het dominant feministisch vertoog is vooral islamofob. De meerderheid van de Vlaamse vrouwenbeweging ziet weinig heil in het islamitisch feminisme, d.i. het streven naar gendergelijkheid en sociale rechtvaardigheid binnen een islamitisch referentiekader. De idee leeft namelijk dat de Verlichting onze samenleving bevrijd heeft van het patriarchaal denken. De teloorgang van religie bracht (gender)gelijkheid, de opkomst van religie zou vrouwen terug de middeleeuwen in katapulteren.

Moslimes daarentegen strijden al decennia voor een betere positie in de samenleving, zonder afstand te doen van hun islamitisch geloof. Integendeel, de Koran is voor vele vrouwen een bron van kracht om meer vrijheid en gelijkheid te verkrijgen. Men verwijst hierbij vaak naar het revolutionair concept van gender-gelijkheid geïntroduceerd in de Arabische stammensamenleving in de 7de eeuw. De Koran was een reactie op een onrechtvaardige samenleving waar de zwaksten misbruikt werden, waar vrouwen als bezit beschouwd werden en totaal geen zeggenschap hadden. De islam bracht hierin verandering door onder andere te dicteren dat vrouwen volwaardige burgers zijn en niet minderwaardig aan mannen, dit al in de enkele eeuwen geleden. Het heilig boek maakt duidelijk dat man en vrouw gelijk zijn door te stellen dat:

"Wie - hetzij man of vrouw - deugdelijk handelt als een ware gelovige, die zullen Wij een goed leven laten leiden (in deze wereld) en Wij zullen hen met hun loon belonen voor het beste wat zij deden (in het Hiernamaals)" (16:97) (Leemhuis, 1990)

Individueel worden binnen de islam niet beoordeeld op basis van etnie , geslacht of status maar op basis van hun participatie in de samenleving, de strijd voor een betere en rechtvaardige

---

¹ Jihad= (innerlijke) strijd

samenleving. Je zou kunnen stellen dat - dankzij de islam- vrouwen al eeuwen geleden stemrecht verworven, het recht op onderwijs en arbeid, keuzevrijheid, ... Dat de gelijkheid van man en vrouw niet in alle Arabisch-islamitische landen geïmplementeerd is, is vooral te wijten aan de paternalistische interpretatie van de Koran. Of zoals Alwani het weergeeft :

‘The Qur’an emphasizes that all people are created equal in worth and value regardless of race, ethnicity, gender or class. It revolutionized the status of women at the time by critically analyzing and reforming various global and local customs and traditions related to gender relations at that time. Whereas women were not even considered human beings in pre-Islamic Arabia, Islam recognized women as full human beings and equal to men before God.’

Maar dit neem niet weg dat historische vrouwelijke figuren binnen islamitische context tot op de dag van vandaag inspirerende leidsters zijn voor vele moslim(a)s. Zoals Khadija, de echtgenote van de profeet vzmh, die een handelskaravaan leidde en de profeet bij haar tewerkstelde. Of Aycha die na de dood van de boodschapper een politieke stroming leidde. Vele vrouwen, zowel gelovige als theologen, startten een zoektocht naar deze leiderfiguren in de geschiedenis van de islam. In hun strijd voor erkenning hanteren ze deze pioniers vaak als religieuze argumenten om hun emancipatie te kunnen bewerkstelligen. Islam is voor mij in weze dan ook feministisch.

Adam en Eva, geschapen in eenheid en gelijkwaardigheid

Dit gegeven komt sterk naar voor in het scheppingsverhaal van de mens. De Koran verhaalt over de mens die uit één enkele ziel is geschapen. Onder ‘de mens’ kunnen we zowel man als vrouw verstaan. Amina Wadud stelt dat “Het koranverhaal van de schepping van de mens bovenal belangrijk is omdat het benadrukt dat alle mensen één enkel punt van oorsprong delen. Dat punt wordt in de koranverhalen van de schepping vertegenwoordigd door de term *nafs(ziel)*. Evenals wij één punt van oorsprong hebben, hebben wij ook één punt van bestemming: van één naar velen en weer terug naar één.”

Asma Barlas concludeert verder dat de man niet boven de vrouw kan staan aangezien ze uit dezelfde *nafs* (ziel) geschapen zijn en dus volledig gelijkwaardig zijn.

“En God is het die jullie uit één wezen heeft laten ontstaan en daarna is er een verblijfplaats en een bewaarplaats. Wij hebben de tekenen uiteengezet voor mensen die begrijpen.” (6:98) (Leemhuis, 1990)

Het scheppingsverhaal eindigt met de verbanning van Adam en Eva naar de aarde omdat ze *beiden* aten van de verboden vrucht van de boom van kennis van Goed en Kwaad iets waar God ze voor gewaarschuwd had, omdat deze kennis enkel tot God behoorde. Belangrijk te weten is dat het archetype van Eva als verleidster in de Koran niet terug te vinden is. Daar werden zowel Adam als Eva verleid tot het plegen van een zonde. Dit gedachtegoed vind je ook terug in de bevrijdende lezingen van de Bijbel en Torah. Elk van deze heilige boeken worstelt vandaag de dag nog steeds met de traditionele paternalistische lezingen, die gretig verspreid worden door machoregeringen en religieuze instituten.

Herinterpretatie en contextualisering

Niettemin is er een probleem dat we niet mogen doodzwijgen. Er is een verschil tussen wat islam dicteert en wat moslims doen. Een historische analyse van religieuze autoriteit en kennis maakt ons duidelijk wat er misloopt. Patriarchale interpretaties en praktijken staan de gelijkheid tussen

mannen en vrouwen in de weg. Deze interpretaties zijn vaak in het leven geroepen om onderdrukkende sociale en religieuze structuren te rechtvaardigen. Het hoeft niet onder tafels en stoelen gestoken te worden dat de meeste geleerden tot enkele decennia geleden enkel mannen waren die het patriarchaal denken in stand hielden.

Verschillende islamitische feministes zoals Amina Wadud, Riffat Hassan, Azizah El Hibri bekritisieren de patriarchale exegese en wagen zich aan lezingen vanuit een feministisch perspectief van de Koran. Men herinterpreteert en contextualiseert de religieuze tekst en blijft zo trouw aan de grondprincipes van de Koran nl sociale rechtvaardigheid en gelijkheid van alle mensen.

Het is duidelijk dat deze vrouwen pioniers zijn die religie verbinden met vrouwen rechten en met wetenschappelijke argumenten het patriarchaal denken in de kiem smoren. Al- Hibri is een van deze leidsters, een Amerikaanse van Libanese origine en docente rechten aan de University of Richmond, in Virginia. Ze is tevens oprichtster van Karamah, een studieceterium die vrouwen wereldwijd ondersteunt in hun emancipatiestrijd.

Via Karamah (www.karamah.org) houdt ze een pleidooi voor de radicale gelijkheid tussen man en vrouw in alle sferen van het leven. Al Hibri is van mening dat de onderdrukkende interpretaties van de Koran niet te wijten zijn aan de islam, wel aan de mannen die de Koran lezen en uitleggen. Vrouwen moeten islam terugvorderen van de dictators door Arabisch te leren en de Koran zelf te lezen –om zo deze macht niet aan deze mannen over te laten. Door religieuze studies aan te vatten en tegenover het patriarchaal denken een ander verhaal te plaatsen, dat de Koran meer recht aandoet.

Meer en meer gelovige vrouwen beseffen dat ze voor hun zelfemancipatie niet enkel beroep hoeven te doen op de islam, maar putten tevens kracht uit seculaire vertogen over rechten en rechtvaardigheid. Wadud is hier een goed voorbeeld van. In haar vrouwgevoelige interpretatie van de Qur'an gebruikt ze een combinatie van klassieke methoden uit de islam en van de sociale wetenschappen. Het gedachtegoed van de islam laat ze op geen enkel ogenblik los.

Emancipatie, what's in a name?

Heel het hoofddoekendebat in Vlaanderen levert het bewijs dat een feministisch discours vanuit een religieus denkkader nog lang niet aanvaard is. In hun strijd voor meer keuzevrijheid en zelfbeschikking staan moslima's vaak alleen. Een van de weinige uitzonderingen is het VOK (Vrouwen Overleg Komitee) die het feministisch, multilevensbeschouwelijk actieplatform BOEH (Baas over eigen hoofd) in haar werking ondersteunt. Het uitgangspunt van het actieplatform is de vrije keuze van de vrouw. Vele andere 'witte' vrouwen kunnen de keuze van moslima's maar moeilijk vatten. Zij blijven de hoofddoek zien als een teken van onderwerping en onderdrukking.

Het debat wordt vooral gedomineerd door seculiere vrouwen en mannelijke politici die over de hoofden van de moslima's heen beslissingen nemen om 'hen te bevrijden'. De autonomie van deze vrouwen wordt niet gerespecteerd noch worden ze bevraagd op hoe zij emancipatie invullen. Op zich is dit opmerkelijk aangezien het niet ernstig nemen van de autonome keuze van deze vrouwen een paternalistische daad bij uitstek is. Fundamenteel worden vrouwen immers als kinderen behandeld die niet in staat zijn om voor zichzelf beslissingen te nemen.

Nochtans kan emancipatie diverse invullingen hebben, het is veeleer een persoonlijke invulling. Moslima's schreeuwen hierbij om aandacht voor context, nuance en diversiteit en willen zelf bepalen wat ze onder vrijheid, emancipatie en zelfbeschikking verstaan. In plaats van moslima's te

zeggen wat ze moeten doen, is het meer dan ooit noodzakelijk om de steun te leveren zodat ze zelf keuzes kunnen maken. Dat is een blijk van respect voor de democratische principes en vrijheid van emancipatie. Het is de plicht van eenieder om een samenleving na te streven waarin vrouwen beslissingen kunnen nemen en niet geïntimideerd worden. Deze strijd kunnen we over levensbeschouwelijke grenzen best samen aangaan als feministen ,want "nooit wordt er nl verwezen naar de definitie van het feminisme als niets meer dan het radicale begrip dat vrouwen menselijke wezens zijn" (Wadud,2004). Welke inspiratiebronnen vrouwen ook moge hanteren.

Samira Azabar, educatief medewerkster vzw Motief

2012

Bronnen

Alwani, Z. (N.), Domestic Violence: Islamic perspective, on line: www.karamah.org/wp-content/uploads/2012/07/Domestic-Violence-Islamic-Perspective-final.pdf, gelezen op 14-08-2012

Badran, M. (2002), Islamfeminisme, what's in a name, Samenleving en Politiek, 2, 15-21

Leemhuis, F. (1990), De Koran, een weergave van de betekenis van de Arabische tekst in het Nederlands, Baarn: Het Wereldvenster

Wadud, A. (2004), De Koran en de vrouw: herlezing van een heilige tekst vanuit een feministisch perspectief, Amsterdam: Bulaaq